

**ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ: ДИНАМІКА І СТРУКТУРНИЙ
АНАЛІЗ**
**THE FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINE: DYNAMICS AND
STRUCTURE ANALYSIS**

Проаналізована динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну та прямих інвестицій з України в економіку країн світу, визначено територіальну і галузеву структури іноземних інвестицій, показано їх тенденції.

***Ключові слова:** прямі іноземні інвестиції, прямі інвестиції, динаміка інвестування, територіальна структура інвестицій, галузева структура інвестицій, "чисте" інвестування зовнішньоекономічної діяльності.*

The dynamics of foreign investment in Ukraine and real investment from Ukraine to economy of other countries of the world is analyzed, the territorial and industrial structure of foreign investment is defined, the tendention of its is shown.

***The key words:** real foreign investment, real investment, dynamics of investment, territorial structure of investment, industrial structure of investment, "net" investing of external economic activity.*

Вступ. Для характеристики інвестицій зовнішньоекономічної діяльності певної країни статистика розглядає такі два основні напрямки інвестиційної діяльності: прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в економіку країни та прямі інвестиції (ПІ) з даної країни в економіку країн світу.

ПІІ є категорією зовнішньоекономічної діяльності, вони є складовою платіжного балансу та відображають міжнародну інвестиційну позицію країни. ПІІ характеризуються як інвестиції, що передбачають довгострокові взаємовідносини, які відображають тривалу зацікавленість іноземного інвестора в резидентському підприємстві, в економіці іншої країни. До ПІІ відносять внески нерезидентів до статутного фонду, права власності нерезидентів на придбане майно, майнові комплекси або на акції та інші цінні папери (що складають не мен-

ше 10% вартості статутного фонду резидента), а також інвестиції, які отримані в результаті укладення концесійних договорів та договорів про спільну інвестиційну діяльність, кредити та позики, що надійшли від прямих інвесторів. Очевидно, що ПІ передбачають суттєвий управлінський вплив інвестора-нерезидента на підприємство-резидент.

Постановка завдання. Значимість ПІ для зовнішньоекономічної діяльності та для міжнародного руху капіталу зокрема свідчить про необхідність їх вивчення. Як правило, для аналізу тенденцій та особливостей розвитку іноземних інвестицій використовують показники динаміки, а також територіальної та галузевої структур ПІ [1, 2,4]. На наш погляд, доцільно даний аналітичний підхід розширити, а саме: розглянути співвідношення ПІ з України та ПІ в Україну в порівнянні із загальними обсягами інвестування економіки України.

Результати. Характеристику показників динаміки інвестицій зовнішньоекономічної діяльності доцільно поєднувати з порівняльним аналізом ПІ в Україну та ПІ з України, що дозволить відстежити позиціонування країни в процесах міжнародного руху капіталів. Згідно отриманих даних (табл.1) динаміка ПІ в Україну є стабільно зростаючою: за період 1996-2008 рр. ПІ зросли в 39,8 разів. Це свідчить про інвестиційну привабливість країни попри наявність ендогенних та екзогенних чинників, що стримують процеси інвестування, зокрема міжнародного. Найбільш інвестиційно привабливими є м. Київ, Дніпропетровська, Харківська, Донецька, Київська та Одеська області, де ПІ станом на 2009 р. становили відповідно 37,3%, 7,5%, 4,5%, 4,2%, 3,6% та 2,8% від загального обсягу. Слід зазначити, що зростання обсягів іноземного інвестування в Україну відбулося на тлі загального зростання інвестицій, а частка іноземного інвестування в обсязі інвестицій в основний капітал істотних коливань не зазнавала і становила за період 1997 – 2007 рр. 1,1 – 5,9% [3, с.206]. Поряд з тим ПІ з України в економіку країн світу не характеризуються стабільною динамікою. Є періоди зниження їх обсягів: 2002 та 2003 рр. (див. табл. 1) та надзвичайно великих "скачків" вивезення капіталу з України (у 2008 р. зростання

склало 25,5 разів). Найбільш інвестиційно активними були Донецька область, м. Київ, Дніпропетровськ, Одеська та Запорізька області, де ПІ в економіку країн світу станом на 01.01.2009 р. відповідно склали 86,2%, 3,8%, 1,3%, 0,6% та 0,2% (від загального обсягу ПІ в економіку країн світу). Як бачимо в обох випадках є явні лідери: найбільш інвестиційно привабливим для ПІ є м. Київ, а найбільш інвестиційно активною щодо вивезення ПІ є Донецька область.

Таблиця 1

**Динаміка інвестицій зовнішньоекономічної діяльності України
(на початок року)**

Показник	1996	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ПІ в Україну: млн. дол. США	896,9	3875,0	4555,3	5471,8	6794,4	9047,0	16890,0	21607,3	20542,7	35723,4
% до попереднього року	117,6	120,1	124,2	133,2	186,7	127,9	136,7	120,9
ПІ з України: млн. дол. США	84,1	170,3	155,7	144,3	166,0	198,6	219,5	243,3	6196,6	6198,6
% до попереднього року	91,4	92,7	115,0	119,6	110,5	110,8	зросли у 25,5 рази	100,03
"Чисте" інвестування ЗЕД в економіку України, млн. дол. США	812,8	3704,7	4399,6	5327,5	6628,4	8848,4	16670,5	21364,0	23346,1	29524,8
Відношення ПІ в економіку України до ПІ з України в економіку країн світу, разів	10,7	22,6	29,3	37,9	40,9	45,6	76,9	88,8	4,8	5,8
Кількість підприємств, що отримали ПІ	3842	7794	8168	8690	9442	10542	11569	12845	15389	17887
ПІ в середньому в розрахунку на 1 підприємство, млн. дол. США	0,233	0,497	0,558	0,630	0,720	0,858	1,460	1,682	1,920	1,997

[розраховано за джерелом 2]

Зростання і переважання ПІ в економіку України над ПІ з України свідчить про інвестиційну привабливість, наявність перспектив. Відставання ПІ з України порівняно з ПІ в Україну вказує на нинішній недостатній інвестиційний потенціал країни та відсутність інвестиційної активності. Статистичні дані засвідчують явне переважання обсягів ПІ в Україну над ПІ з України (див. табл. 1), тобто "чисте" інвестування зовнішньоекономічної діяльності (як різ-

ниця між ПІІ в Україну та ПІІ з України) має позитивні значення та явно зростаючу динаміку. При цьому обсяги ПІІ в Україну значно перевищують ПІІ з України (в десятки разів). Останнє пояснюється низьким загальним інвестиційним потенціалом України, який і є основною причиною відсутності активної міжнародної інвестиційної позиції країни. Характерною рисою ПІІ в Україну є поступова їх концентрація. Кількість підприємств, що отримали ПІІ на 1 січня 2009 р. становить 17,9 тисячі (що в 4,7 разів більше порівняно з 1996 р.). В розрахунку на 1 підприємство ПІІ за період 1996-2009 рр. зросли у 8,6 разів (з 0,233 до 1,997 млн. дол. США).

Пріоритетне інвестиційне позиціонування інвестицій зовнішньоекономічної діяльності за регіонами України буде неповним для аналізу територіальної структури, якщо не розглянути "географічний" аспект ПІІ щодо України. Порівняння структури територіального спрямування міжнародних інвестицій вказує на значне переважання і поступове нарощення частки ПІІ з країн ЄС (табл. 2). Іноземні інвестиції з України мають поступове переважання, а в останні роки і значне нарощення частки ПІІ в країни ЄС. Обсяг інвестиційної взаємодії з країнами СНД з урахуванням традиційних і стабільних міжгосподарських зв'язків логічно мав би бути більшим.

Проаналізуємо територіальні потоки міжнародних інвестицій в розрізі країн-інвесторів. Кількість країн світу, які інвестують в економіку України, на 1 січня 1996 р. становила 94 країни, на початок 2009 р. – 124. Найбільші обсяги ПІІ у 2008 р. надійшли від нерезидентів з таких 10 країн світу: Кіпр (21,5%), Німеччина (17,9%), Нідерланди (8,9%), Австрія (6,8%), Сполучене Королівство (6,4%), Російська Федерація (5,2%), США (4,1%), Віргінські острови, Британські (3,7%), Швеція (3,5%), Франція (3,4%).

ПІІ з України (станом на початок 2009 р.) здійснено в 51 країну світу, їх переважна частка (94%) спрямована до Кіпру. Крім того, до десятку найбільш інвестованих Україною країн належать такі: Російська Федерація (1,6%), Польща (0,8%), Латвія (0,5%), Казахстан (0,4%), Молдова (0,4%), Грузія (0,4%), Па-

нама (0,3%), Іспанія (0,3%), Віргінські острови, Британські (0,2%).

Таблиця 2

Порівняльна структура територіального спрямування інвестицій зовнішньоекономічної діяльності України

(у відсотках на початок року)

Показник	1996	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ПП в економіку України, з них:	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
з країн СНД	6,3	8,5	8,1	6,9	6,6	8,6	5,4	5,1	5,8	6,2
з країн ЄС	44,3	36,8	34,4	56,0	54,7	71,5	75,2	77,6	78,9	
з інших	49,4	54,7	57,5	58,5	37,4	36,7	23,1	19,7	16,6	14,9
Іноземні інвестиції з України в економіку країн світу, з них:	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
в країни СНД	69,8	40,7	55,6	52,2	55,7	51,4	49,3	47,7	3,6	3,2
в країни ЄС	2,6	9,9	10,7	11,9	12,8	22,3	24,5	30,7	95,6	96,0
в інші	27,6	49,4	33,7	35,9	31,5	26,3	26,2	21,6	0,8	0,8

[розраховано за джерелом 2]

Дані вказують на те, що значне вивезення капіталу з України здійснюється в країни, де існують офшорні зони, що не може характеризувати інвестиційну активність країни позитивно, оскільки це певним чином знижує її інвестиційний внутрішній потенціал. Поряд з тим, на підставі розгляду "географії" ввезення капіталу в Україну (див. вище), виникає думка, що очевидно цей капітал хоча б частково повертається в Україну (у 2008 р. в Кіпр інвестовано з України 5826,1 млн. дол. США, а в Україну з Кіпру 7682,9 млн. дол. США).

Галузеву структуру ПІІ в Україну слід розглядати в порівнянні із світовими тенденціями та зі структурою ПІІ з України (табл. 3). Найбільша частка ПІІ спрямована в промисловість (22,6%) та фінансову діяльність (20,0%). Якщо по-

рівняти цю структуру із сучасними загальносвітовими тенденціями [1], то галузева структура ПІІ багато в чому збігається. Є лише певна розбіжність по промисловості, яка скоріше за все пов'язана з тим фактом, що 22,5% нерозподілених за видами економічної діяльності ПІІ складають різницю між ринковою та номінальною вартістю акцій, майна тощо.

Таблиця 3

**Структура прямих інвестицій за видами економічної діяльності
станом на 01.01.2009 р.**

(у відсотках)

Види економічної діяльності	ПІІ в Україні	ПІІ з України
Усього	100,0	100,0
Промисловість	22,6	0,8
добувна промисловість	2,8	0,0
переробна промисловість	19,4	0,8
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	4,6	0,2
виробництво готових металевих виробів	3,8	0,1
машинобудування	3,1	0,2
Будівництво	5,7	0,0
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	10,4	2,3
Фінансова діяльність	20,0	2,8
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	10,0	86,0

[розраховано за джерелом 2]

Враховуючи дані порівняння та той факт, що переважаюча частка ПІІ надходить з країн ЄС (див. табл. 2), можна зробити висновок, що саме інвестори від ЄС впливають на відповідність галузевого структурування ПІІ в Україні світовим тенденціям. При цьому слід зазначити, що структура інвестицій в основний капітал в Україні загалом співпадає зі світовими тенденціями: переважає частка інвестицій в послуги (інфраструктуру), а також в промисловість (крім видобувної), значно менша частка інвестицій спрямовується в сільське госпо-

дарство та видобувну промисловість. Якщо Україна як реципієнт ПІІ за галузевою структурою загалом характеризується позитивно, то як інвестор вона не вписується в інвестиційні загальносвітові тенденції. Той факт, що 86% ПІІ вкладаються Україною в нерухомість (див. табл. 3) не свідчить про наявність довгострокових стратегічних преференцій щодо її розвитку в загальносвітовому економічному просторі.

Висновки. Динаміка ПІІ в Україну є стабільно зростаючою. Частка іноземного інвестування в економіку України при цьому відносно незначна. ПІІ з України в економіку країн світу не характеризуються стабільною динамікою. ПІІ в Україну явно (в десятки разів) переважають обсяги ПІІ з України, що свідчить про низький загальний інвестиційний потенціал країни та відсутність активної міжнародної інвестиційної позиції. "Чисте" інвестування зовнішньоекономічної діяльності за період з 1996 р. має позитивні значення та явно зростаючу динаміку. Територіальна структура міжнародного інвестування в Україні вказує на значне переважання і поступове нарощення частки ПІІ з країн ЄС. Географічний аналіз інвестиційних потоків засвідчує, що серед нерезидентів ПІІ є значна частка країн, де існують офшорні зони. ПІІ з України практично повністю (94%) спрямовані до Кіпру. Аналіз галузевої структури вказує, що найбільша частка ПІІ в Україну надходить в промисловість (переважно у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, у виробництво готових металевих виробів та у машинобудування), а також у фінансову діяльність. ПІІ з України в обсязі 86% вкладені в нерухомість. Дане співвідношення свідчить про відсутність довгострокових стратегічних намірів щодо розвитку країни в загальносвітовому економічному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко А.А. Світові тенденції та особливості розвитку прямих іноземних інвестицій / А.А. Даниленко // Фінанси України. – 2009. – № 4. – С. 99–108.

2. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності: Статистичний збірник. – К. : Держкомстат України, 2009. – 65 с.
3. Статистичний щорічник України за 2007 рік. – К. : Видавництво "Консультант", 2008. – 572 с.
4. Панфілова Т. Україна в глобальному торговельному та інвестиційному середовищі / Т. Панфілова // Економіка України. – 2009. – №6. – с. 75 – 84.

"Надійшла до редколегії 09 квітня 2010 р."

Стаття рекомендована до друку д. е. н. Мостенською Т.Л.